

LA NECRÒPOLIS DE LES GOGES (SANT JULIÀ DE RAMIS, GIRONA)

Bibiana Agustí, Lluís-Esteve Casellas, Jordi Merino

SITUACIÓ I MORFOLOGIA GEOLÒGICA

La necròpolis de les Goges està situada en el terme municipal de Sant Julià de Ramis, a la comarca del Gironès i aproximadament a 6 quilòmetres al nord de Girona, en el punt on el pla de Girona és tancat per les darreres estribacions de les Gavarres i de la Serralada Transversal, formant un congost per on passa el riu Ter.

La necròpolis està situada en un turó en el marge esquerre del Ter, a la zona de ponent del pla de Campdorà i al costat de la carretera Nacional II, vora l'antic camí que pujava el coll de la Costa Roja. Aquest turó fou primer partit per l'autopista A-17 i actualment ha desaparegut per les obres de desdoblament de la carretera Girona-Banyoles (foren precisament aquestes obres les que facilitaren la descoberta i excavació d'aquest jaciment, durant el primer semestre de l'any 1991). Al nord està limitat pel torrent de la Garriga, a llevant pel Ter, al sud per un penya-segat i a ponent acaba en un suau pendent.

El substrat geològic és la segona terrassa del Ter, entre 20 i 25 metres per sobre del seu nivell. Sobre aquesta terrassa s'han format nivells de travertí que alternen amb llims, coberts per una primera capa de terres col·luvials. Fins fa poc anys, el camp encara era treballat.

CONTEXT HISTÒRIC

La zona del congost de la Costa Roja és una zona de trànsit molt important ja des d'èpoques molt reculades. La seva situació és privilegiada, situada en els darrers contraforts de les Gavarres i controlant el pla de Girona i les vies de comunica-

ció que hi conflueixen. La combinació de plana, muntanya, aigua i comunicacions ha fet que l'ocupació humana, esporàdica o més sedentària, estigui documentada gairebé sense interrupció des del Paleolític Inferior fins a l'actualitat.

Malauradament, les referències a aquesta època són molt escasses i, concretament per a la necròpolis de les Goges, totalment inexistents. S'han documentat nuclis importants anteriors a aquesta ocupació i que demostren la continuïtat de l'ocupació del territori: el poblat ibèric del Puig del Castell, els camps de sitges del Camp del Camí i del Bosc del Congost, les vil·les romanes del Pla de l'Horta, del Camp del Racó i Bosquet del Rajoler. En referència al poblament medieval, els documents més antics estan datats en els segles IX i X, amb Sant Julià de Ramis i Riudellots de la Creu com a poblaments dispersos i Palol de Revardit i Campdorà com a assentaments concentrats.

ELS ENTERRAMENTS

La necròpolis té una disposició de fosses ordenades en filades. De la totalitat d'enterraments, només hi ha dues reutilitzacions, la qual cosa fa pensar en una organització conscient de l'espai sepulcral i en una senyalització exterior.

Les tombes estan sempre orientades de ponent a llevant, amb lleugeres variacions corresponents al canvi estacional de la sortida del sol. Aquest aspecte ha permès saber que hi ha una predominància de mortalitat en el pas de la tardor a l'hivern i de l'hivern a la primavera.

La tipologia dels enterraments és la següent:

1. *Fosses sense estructura de coberta*

1.1. *Fosses tipus banyera*. Retalls lleugerament ovoïdes, amb la capçalera i els peus arrodonits. Quantitat: 49 enterraments.

1.2. *Fosses tipus ametllat*. Semblant al grup anterior però amb el punt rodó dels peus molt més petit que la capçalera, configurant un perfil més anatòmic. Quantitat: 49 enterraments.

1.3. *Fosses rectangulars amb angles arrodonits*. Generalment, de mesures proporcionades. Quantitat: 17 enterraments.

1.4. *Fosses rectangulars*. Pràcticament idèntiques a les anteriors, però amb els angles carrats més o menys rectes. Quantitat: 16 enterraments.

1.5. *Fosses antropomorfes*. Retall seguint la silueta humana, amb encaix especial per al cap, del tipus d'espatlles arrodonides o caigudes. Quantitat: 1 enterrament.

2. *Fosses amb estructura de coberta*

2.1. *Fossa simple amb coberta*. Generalment, rectangulars amb els angles arrodonits o tipus banyera. Presenten una coberta feta amb lloses de pissarra, de travertí i de grans còdols. Quantitat: 18 enterraments.

2.2. *Fossa amb encaix i coberta*. Idèntiques a les del grup anterior, però amb la peculiaritat del retall per a fixar les lloses. En un sol cas, les lloses de la coberta havien estat lligades amb morter de calç. Quantitat: 8 enterraments.

2.3. *Fossa banyera amb encaix i sense coberta*. La forma és idèntica a l'anterior, però les lloses no hi són o han desaparegut. Quantitat: 6 enterraments.

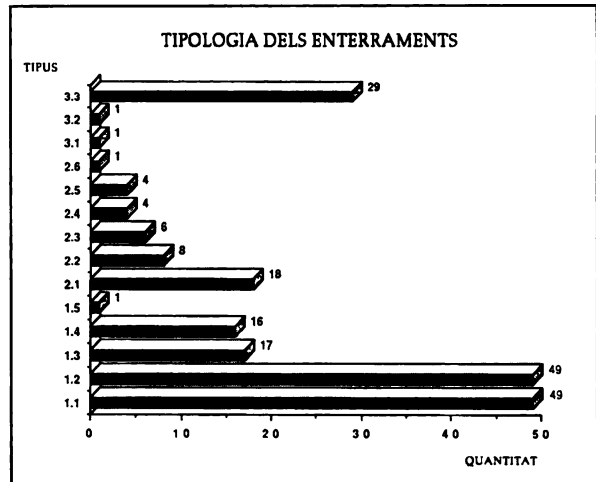
2.4. *Fosses amb folre de lloses*. Tipus caixa de lloses dins d'una fossa rectangular. Quantitat: 4 enterraments.

2.5. *Fosses rectangulars amb encaix i sense coberta*. Idèntiques a les del mateix tipus sense estructura de coberta, però amb un encaix per a les lloses. Quantitat: 4 enterraments.

2.6. *Fossa rectangular d'angles arrodonits amb encaix i sense coberta*. Com en el cas anterior, idèntiques a les del mateix tipus sense estructura de coberta, però amb un encaix per a les lloses. Quantitat: 1 enterrament.

3. *Altres*

3.1. *Fossa amb estructura de sarcòfag*. Lloses treballades de pedra sorrenca inquibides en una

fossa. La forma exterior a la zona dels peus és trapezoïdal i l'interior arrodonit. Quantitat: 1 enterrament.

3.2. *Fossa col·lectiva*. Fossa senzilla excavada en el sòl, però amb dos o més individus en el seu interior, enterrats en el mateix moment. Quantitat: 1 enterrament.

3.3. *Fossa no classificable*. Fosses de difícil adscripció a un grup determinat, degut sobretot a l'acció de les màquines i del tractor, que ha malmenat parcialment l'enterrament. Quantitat: 29 enterraments.

LES RESTES HUMANES

En aquests moments, l'estudi antropològic es basa únicament en les dades que ens donen una informació bàsica per a reconèixer el tipus de població de les Goges.

L'estat de conservació no és massa bo. Els esquelets que es trobaven en nivells més superficials es varen veure afectats pels treballs agrícoles que, per sort, eren efectuats per una màquina poc potent i que no llaurava a gaire fondària. De les 207 fosses registrades, només a 173 es localitzaren restes òssies, mentre que les 34 restants eren buides. Els enterraments amb restes no sempre han conservat tot l'esquelet. Lògicament, les restes que pitjor s'han conservat són les infantils, donat que el seu teixit ossi és més fràgil i menys dens que el dels adults. En algunes ocasions només s'ha pogut recuperar alguna peça dental. De la mateixa manera, en els adults, les zones òssies millor conservades són les que tenen el teixit compacte (diàfisis i neurocrani), mentre que les esponjoses i les de teixit més prim (esplancocrani) solen estar molt

més deteriorades. També les peces dentals, a més de tenir un important grau de desgast, tenen l'esmalt molt deteriorat. Inclús en les denticions deciduals (dents de llet) es fa evident un desgast considerable de la cara oclusal, que fa pensar en una dieta molt dura, amb conseqüències destructives.

Els enterraments situats a més fondària han preservat millor els esquelets, especialment si conserven la coberta.

Els ossos apareixen normalment en connexió. Els que solen estar desplaçats són els ossos del avant-braç, de la cama, la mandíbula i les falanges, una vegada desapareixen els lligaments que els mantenen en posició.

És possible observar certes agrupacions d'enterraments infantils, més o menys a prop d'un individu adult i no sempre del sexe femení. Sobre aquest punt, cal plantejar-se si aquestes agrupacions poden respondre a vincles familiars o bé a haver-se produït en un curt període de temps.

Fins el moment, l'edat ha pogut ser establerta en un 76% dels casos, a partir de l'erupció dentària i de l'ossificació dels ossos llargs. Els resultats són 26 individus menors de 14 anys i 142 individus majors d'aquesta edat.

El sexe dels individus ha estat determinat a partir de la pelvis, els caràcters morfològics i la capacitat cranial. El diagnòstic sexual s'ha obtingut en un 48% dels casos. En el percentatge restant, no determinat, cal incloure-hi els individus infantils, per als quals el diagnòstic sexual ha estat gairebé sempre impossible i dels quals només se n'han pogut determinar dos casos. Dins el grup amb el sexe determinat, un 56% corresponent a individus femenins (47 individus) i un 44% a masculins (36 individus).

Relacionant el sexe amb l'edat, dins el grup comprès entre els 15 i 29 anys, moren el doble de dones que d'homes. Aquest grup correspon a l'anomenada edat fèrtil, en el que les morts en el part o en el postpart devien ésser freqüents. El percentatge és més equilibrat en el grup comprès entre els 30 i 39 anys, i finalment, a partir dels 40 anys, només s'han pogut determinar individus femenins.

L'alçada s'ha determinat seguint el mètode a partir d'ossos llargs proposat per Olivier. L'os preponderant i, per tant, l'utilitzat és el fèmur esquerre. En els casos en el que aquest ós falta, s'ha utilitzat el fèmur dret. Les mitjanes d'alçada obtingudes són de 162 centímetres per a les dones i 168 centímetres per als homes.

El diagnòstic cranial és d'un 67% de dolico-cranis, un 29% de mesocranis i un 4% de braquicranis.

La posició dels esquelets és gairebé sempre en decúbit dorsal, o sigui, d'esquenes a terra i amb les cames estirades. Majoritàriament, els braços solen estar al costat del cos o sobre la pelvis (57,5%) i poques vegades doblegats sobre el pit (9%).

Normalment, els esquelets estan cenyits dins l'enterrament. En cap cas s'han localitzat claus de metall o restes de fusta que indiquin l'existència d'una caixa.

De tots els enterraments, només dos han estat reutilitzats. En un cas es tracta d'una fossa senzilla amb dos esquelets adults masculins, l'un col·locat damunt de l'altre. L'altre cas és una fossa senzilla que conté un sol esquelet adult que va ser ampliada cap el sud per encabir-hi un segon individu masculí adult.

L'AIXOVAR

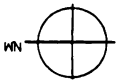
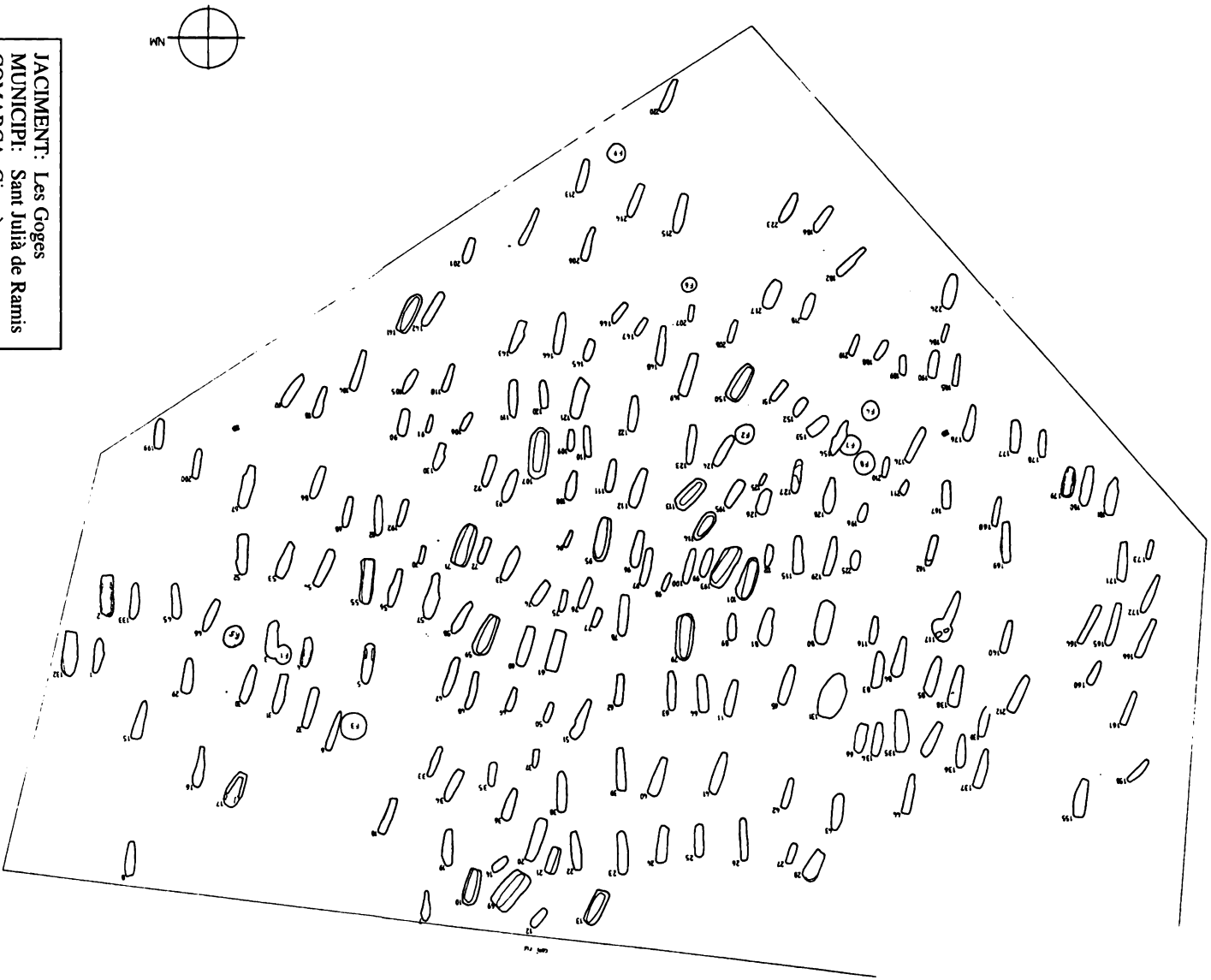
Només s'ha pogut recuperar aixovar a dos enterraments (E. 108 i E. 190).

L'aixovar de l'enterrament E.108 està format per dues monedes de Khindasvint, una d'or i una altra de coure banyada en or, un anell de bronze i diverses denes de collar.

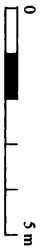
La primera de les monedes estava situada a la zona dels peus. Es tracta d'un trient visigòtic d'or, encunyat a la seca de Tarragona durant el regnat de Khindasvint (643-653). A l'anvers, apareix la imatge del monarca, molt estilitzada i esquematitzada. Apareix de front, vestit amb un *paludamentum* creuat subjectat mitjançant una fíbula rodona a l'espatlla esquerra. La llegenda diu CHIND: SVIVI: R+ (Chindasvintus Rex). En el revers hi ha representat un bust gairebé idèntic al de l'anvers. La llegenda diu TARRACO:AIVO:+ (Tarracona Iusto). El diàmetre de la moneda és de 19.5 mm, el gruix d'un mm. i pesa 1.38 grams. L'estat de conservació es pot considerar bo.

El *paludamentum* de la imatge de rei que recorda la vestimenta dels emperadors romans és un tret que només es troba a les encunyacions procedents de la província de la Tarraconense, amb les úniques excepcions de Roses i Barcelona. La repetició del bustal revers és també un tret comú de les encunyacions tarraconenses de la primera meitat del segle VII d.C.

La segona moneda de l'aixovar és de coure banyada amb una fina capa d'or. També prové de la seca de Tarragona i pertany al regnat de Khindasvint. Tant l'anvers com el revers presenten la mateixa imatge del rei vestit amb el *paludamentum* creuat, però amb els trets més mal definits

JACIMENT: Les Goges
MUNICIP: Sant Julià de Ramis
COMARCA: Gironès
ACTUACIÓ: Febrer-juny 1991
Títol: Planta general
ESCALA: 1:100

i conservats. La llegenda de l'anvers diu CHI(...)SVINTH(...) (Chindasvintus (rex?)) i la del revers diu TARR:+ACOPIU: (Tarraco Pius).

La conservació és més dolenta i el bany d'or gairebé ha desaparegut. En el centre de la moneda hi ha un forat, la qual cosa pot fer pensar que possiblement fou utilitzada com a dena de collaret. Aquesta segona moneda va aparèixer sota la mandíbula, damunt del coll. Els trets gairebé grotescs del dibuix i la disposició de la llegenda on la creu és al bell mig del nom de la seca són sospitosos, així com el fet que sigui de coure i fós utilitzada com a dena. Tots aquests fets poden fer pensar que es tracta d'una moneda falsa.

Hi ha un total de 13 denes de collaret, totes fetes amb pasta de vidre. En destaquen, per la bellesa i bona conservació, una de color blanc, més gran, i dues de color blau fosc. Hi ha també tres boletes foradades, una de color taronja i dues de color verd, dues denes minúscules de color verd i quatre denes de color àmbar, a més de diversos fragments d'una última dena de color blau.

L'anell de bronze és un cercle obert en forma de segell. El seu diàmetre no arriba als 20 mm i té 1 mm de gruix. A la part superior presenta una decoració incisa en forma de «S» i unes garlandes a banda i banda. Per les seves dimensions, més aviat petites, podria pertànyer a una dona.

L'aixovar del segon enterrament, que correspon al d'un nen d'uns 8 o 9 anys, aproximadament, consisteix únicament en un anell de bronze del que només es pogueren conservar diversos fragments. Tot i el mal estat de conservació, és possible veure una decoració incisa reticular a la part externa.

CONCLUSIONS

La cronologia del jaciment és difícil de delimitar. Les úniques dades, a l'espera dels resultats de l'anàlisi de Carboni-14, són el mobiliari funerari,

datable a la segona meitat del segle VII i diverses troballes realitzades en llocs propers al jaciment (una sivella i dues sitges), amb una cronologia semblant.

L'estructuració de la necròpolis, organitzada en filades més o menys alineades i el fet que només en un cas una fossa es vegi afectada per la construcció d'una altra, fa pensar en algun tipus de senyalització exterior i en una duració no massa llarga, que hagi permès el manteniment d'aquesta senyalització.

Tradicionalment, s'han considerat aquest tipus de necròpolis com d'època antiga tardana, relacionats amb la proximitat de camins, en els afores dels nuclis importants, i que anirien desapareixent paulatinament al llarg dels segles VII i VIII.

Pel que fa a les fosses, el fet que la majoria siguin excavadades o semiexcavadades a la roca recorda a les necròpolis dels segles IX i X d.C. Tanmateix, la seva tipologia sembla de tradició antiga: les rectangulars o trapezoidals amb els extrems arrodonits, amb o sense encaix, se situarien en els segles VI i VII, tot i que perduren fins el segle IX, a l'igual que les de grans lloses. Les del tipus banyera serien posteriors al segle VII, mentre que les pisciformes i antropofomes començarien a partir del segle VIII.

Totes aquestes puntualitzacions ens porten a creure que la datació més aproximada de la necròpolis se situa entre finals del segle VI o principis del segle VII fins a principis del segle IX, ocupant un període de temps entre 200 i 250 anys.

Desconeixem la situació del lloc de poblament al que correspondria aquest cementiri. L'entorn fa pensar en la part més alta del mateix turó com a lloc més idoni, encara que no hi ha constància arqueològica ni documental. Les consecutives obres realitzades en el turó, primer l'autopista A-7, després el desdoblament de la carretera Girona-Blanes i finalment, un nou accés a l'autopista A-7, han portat a la seva gairebé total desaparició, inclosa la mateixa necròpolis.

